

תורת החכמים

גיליון שבועי להנחלת תורת רבותינו חכמי ספרד זיע"א
יוצא לאור על ידי מכון חכמי ספרד רח' הרב צבאן 9 נתיבות
טל' 077-5535280 | פקס 077-5535281 | מייל toratsfarad@gmail.com

עיד	כניסה	יציאה	ר"ת
י-ם	19:33	20:24	21:19
ת"א	19:31	20:21	21:16
ח"פה	19:34	20:24	21:20
ב"ש	19:30	20:21	21:16

שבת נוטות מסעי תשפ"א

גיליון
רכ"א

תולדות החכמים

רבינו שמעון הכהן זיע"א

רבינו נולד בסביבות שנת ת"ק. חי ופעל בעיר צ'דבא שב'תוניסיה', ברובע הקטן שבה המכונה 'הדיגת', והיה מטובי הדרשנים בדורו.

בשער ספרו 'מעשה חושב' מתואר רבינו בזה הלשון, 'דוד קמא, הרב הדרשן, מרביץ תורה בישראל, החכם השלם כמוהר"ר שמעון הכהן זה"ה'.

כספר 'ממלכת חכמים' (אות עה), מובא מכתב מרבי מוסא הכהן ומרבינו, אל רבני העיר 'תוניס' בענין מחלוקת בין בני קהילתם לבני קהלת 'אלחארה לכביר'ה' בעניני טריפות.

גדולי חכמי ודייני ג'דבא לפני למעלה ממאה שנה, רבי סאסי מעתוק כהן יהונתן, רבי רחמים חואד, ורבי דוד הכהן, מתארים את רבינו (בהסכמתם על ספרו 'מטה שמעון'), 'צדיק תמים, החכם השלם, קודש היולדים כמוהר"ר שמעון הכהן זצ"ל, נודע בשערים וישת לו הדרים, ואסף איש טהור מפי סופרים וספרים, אליבא דרב כהנא, ותורה גנוזה קרוב לשבעים שנה'.

רבינו נפטר קרוב לשנת תקפ"ז.

חיבוריו של רבינו, נדפסו שנים רבות לאחר פטירתו (כמו שגורם בדברי ההסכמה הני' 'תורה גנוזה קרוב לשבעים שנה'). הספר 'מטה שמעון' על מסכת אבות (בלשון ערבי), נדפס ב'ליוורנו' בשנת תרנ"ט עם ספר 'בגדי שש' לרבי רחמים בוכריץ (רבה של 'הדיגת' נלכע בשנת תרע"ג). ספרים אלו יצאו בשנים האחרונות, במהדורה חדשה בתרגום ללשון הקודש, ע"י רבי אשר חניה מ'ירושלים'.

הספר 'מעשה חושב', חיידושים ומוסרים על חומש בראשית, נדפס חלקו בלשון הקודש וחלקו בלשון ערבי, ב'צדבא' בשנת תש"ג, במימון של רבי יצחק הכהן, לעילוי נשמת אשת נעוריו שהייתה מצאצאי רבינו. מגיה הספר היה רבי מקיקץ שלי, מח"ס 'כרמי שלי' (ש"ס).

בשנת תשנ"ה, נדפס ע"י מכון 'אהבת שלום' ב'ירושלים', ספר 'מעשה חושב' ארבעה כרכים, הכוללים את הספר 'מעשה חושב' על חומש בראשית, שנדפס מכבר בג'דבא, וכן תוספת מרובה על העיקר מכת"י רבינו (שנשמר בידי רבי משה הכהן דריהם רבה של 'הדיגת' ב'צדבא', ובאי' ידין שבבריא' ומח"ס שו"ת 'זהשיב משה' ועוד). התוספת כוללת, חיידושים על שאר החומשים, על ה"ך, חיידושי סדר בראשית, אשר חיבר איש חיל רב על אגדות זו"ל, לבושים לסיומי מסכתות, ועוד. בהוצאת זו, תורגמו כל הקטעים שנכתבו בלשון ערבי, ללשון הקודש (מספר זה נערך המאמר הסמוך).

גדולי חכמי 'צדבא' בדור האחרון, רבי יוסף בוכריץ, רבי מכלוף עידאן, רבי כלפון משה הכהן, ורבי רחמים חי חויתת הכהן, בהסכמתם לספרו 'מעשה חושב', כותבים, 'שמחו החכמים ויגילו הדרשנים, בהיגלות היום אור יקרות, ספר מעשה חושב סדר בראשית, אשר חיבר איש חיל רב פעלים, אחד מבני החירות הראשונים, אשר היו בק"ק 'אלחארה אלצגיר'ה' הנקראת 'הדיגת' ע"א, החכם השלם כמ"ה' רבי שמעון הכהן זצ"ל, הוא הרב המחבר ספר 'מטה שמעון' הנדפס בכספר 'בגדי שש' וכו', ועוד לו בכתובים כהנה וכהנה על התנין, מהם מלוקטים מפי סופרים ומפי ספרים, ומאם אשר חיידש הוא ברוח מבינתו, ובהם ימצא כל דרשן רעיונות לדרושו וחיידושים כפי מה שצריך לו, ואליכס המצוה, בני ישראל, להביא ספר ברכה זה אל בתיכם, כי בזה אתם נוהגים כח וחיל אל המשתדלים הי"ו, להוציא לאורה כל ספריו אחד אחד וכו', וזכות הרב המחבר זצ"ל, תהיה למגן וצנה בעדם ובעד כל אנשי ביתם'.

מבניו של רבינו, ידוע לנו על רבי דוד, שהיה תלמיד חכם ומוזכר (בהנצחה בראש ספר 'מעשה חושב') בתואר 'הח"ש כמ"ה' רבי דוד הכהן נ"ע, ובניו הם רבי יצחק ורבי שלום, נכדי רבינו.

תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדנו.

לעשות נקמות בגויים

פִּינְחָס בֶּן אֱלִיעֶזֶר נִקַּם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֹּאסַף אֶל עַמּוּדָה: וַיִּדְבֵר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הֲחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיְהִי עַל מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת ה' בְּמִדְיָן (ל"א, ב-ג)

להזיקם בדרך קללה, הזיקם בעצתו הרעה להכשילם בבנות מואב, ובעקבות זאת מתו עשרים וארבעה אלף מישראל. וכמבואר כל זה בגמ' סנהדרין (קו.). שכאשר אמר בלעם לבלק 'לָכֶה אִיעָצְךָ' וגו' (שם נד, יד), ולא נכתב בפסוק מהי העצה היעוצה, העצה היתה, שאלוקיהם של ישראל שונא זימה, ועל כן יש להכשילם דוקא בדבר זה. וכן מפורש בפסוק "הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלָעַם לְמַסָּר מֵעַל פִּה' עַל דָּבָר פְּעוֹר וְתַהֵי הַמַּגְפָּה בְּעֵדַת ה'" (שם לא, טז), שבלעם הוא זה שנתן לבלק את העצה להכשיל את עם ישראל בזימה.

ומעתה, מבאר רבינו, זהו שאמר הכתוב תחילה "נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". ואם תאמר הלא אין שליח לדבר עבירה, ומפני מה מתחייבים המדיינים מיתה על ששלחו את בלעם? לכן אמר "מֵאֵת הַמִּדְיָנִים", שדינם כבני נח, שהמשלח חייב אף בשליחות לדבר עבירה, ולכן יש לחייבם מיתה.

יאמנם, מאחר שיתכן שאף בבני נח הדין הוא ש'אין שליח לדבר עבירה', וכפי שהוכיח ה'פרשת דרכים' מהגמ' וממהדרש, לזה הוסיף ואמר "לָתֵת נִקְמַת ה'", שהרי במקרה זה, לדעת שמאי הזקן משום חגי הנביא, השולח חייב מיתה בידי שמים, ולכן כאן שהנקמה היא "נִקְמַת ה'", היינו בידי שמים, יש לחייבם מיתה.

בדרך נוספת מבאר רבינו, בהקדים את הגמ' בב"מ (צ"א.), שאין גוזרים על האדם גם מלקות וגם תשלום ממון, או עונש מיתה ותשלום ממון. ושאלה הגמ', לפי זה, מדוע החוסם פי פרה ודש בה, לוקה ומשלם. ויתרץ רבא, שאמנם בית הדין אינו מחייב מלקות ותשלומים, או מיתה ותשלומים, אבל הלוקה או המחויב מיתה, צריך לשלם מעצמו כדי לצאת ידי שמים.

ולפי זה, בשתי נקמות הכתוב מדבר, נקמה אחת היא של 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', ונקמה שניה היא "נִקְמַת ה'", ואל תאמר והרי אין אדם לוקה (או נהרג) ומשלם, כי מכיון שנקמה זו היא בידי שמים, לכן אפשר שיקבלו שני עונשים, והנקמה תהיה בכפליים. וזהו שכפל הפסוק ואמר "נָקַם נִקְמַת ה'", היינו שתי נקמות.

יש לדקדק, מדוע בתחילה תלה הנקמה בבני ישראל ואמר "נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", ולבסוף תלה הנקמה בה' ואמר "לָתֵת נִקְמַת ה'?"

ומבאר הגאון רבינו שמעון הכהן (ראה אודותיו במדור הסמוך) בספרו 'מעשה חושב', בהקדים את הגמ' ב Kiddushין (מג.), האומר לשלוחו, צא והרוג את הנפש, הוא חייב ושולחו פטור. וזאת, לפי שאין שליח לדבר עבירה, ולא יכול המעשה להתייחס אחר המשלח, ולפיכך אין לחייב המשלח בהריגה, אלא רק את השליח עצמו. שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא, גם המשלח חייב, שהרי דוד המלך שלח את אוריה החתי לחזית המלחמה ושם נהרג. ואף שלא הרגו דוד בעצמו, אמר לו נתן הנביא, "וְאֵתוּ הַרְגֶתָּ בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוּן" (ש"ב ט, יב), הרי שהריגת אוריה החתי מתייחסת לדוד, רק מחמת שהוא שלחו למלחמה עם עמון. ומבואר בגמ' (לאחר מהתיירוצים), שכוננת שמאי (שמחייב את האומר לשלוחו צא והרוג), שאין המשלח חייב מיתה בידי בית הדין כשאר רוצחים, רק שחייב מיתה בידי שמים.

שונה דינו של 'בן נח', שאם שלח שליח להרוג, חייב המשלח מיתה בידי אדם, לפי שבגויים יש שליח לדבר עבירה, וממילא יש למשלח דין רוצח. וכמבואר במדרש (ב"ר לה, יד) עה"פ "שִׁפְךָ דָם הֶאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָךְ" (בראשית ט, ו), שכל פסוק זה נאמר כהלכות בני נח, ובכלל זה, השולח את חברו להרוג את הנפש. והיינו, 'שִׁפְךָ דָם הֶאָדָם' הוא ההורג את חבריו 'בְּאָדָם', כלומר, ע"י ששולח אדם אחר, 'דָּמוֹ' של המשלח 'יִשְׁפָךְ'.

אמנם, רבי יהודה רזזאנים בספרו 'פרשת דרכים' (יהוש ב, ה) הקשה על דברי המדרש מהגמ' בסנהדרין (כט.) ומהמדרש (ש"ר א, יז), שמשמע שם שאף בבני נח אין שליח לדבר עבירה והמשלח פטור. ע"ש מה שתיירץ.

והנה, המדיינים היו אלו ששלחו את בלעם ללכת ולהזיק את ישראל, כמו שנאמר "וַיִּלְכְּוּ זִקְנֵי מוֹאָב זִקְנֵי מִדְיָן וַיִּקְסְמוּ בְּיָדָם וַיִּבְאוּ אֶל בְּלָעַם וַיִּזְבְּרוּ אֵלָיו דְּבַר בְּלָק" (במדבר כב, ז). ומשראה שלא מצליח

